

Õiguskantsler

Adressaat
Aadress

Teie 28.06.2011 nr
Õiguskantsler 13.08.2012 nr 6-1/121058/1203781

Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta Menetlusabi tingimused

Pöördusite minu poole ja tõstasite küsimuse halduskohtumenetluse seadustiku (HKMS) § 112 lg 1 p 1 põhiseaduspärasusest. Leiate, et sättes ettenähtud menetlusabi taotlemise tingimused ei ole piisavad selleks, et võimaldada raskes majanduslikus olukorras oleval isikul kohtusse pöörduda.

Tutvusin Teie avaldusega, asjakohaste õigusnormidega ja elektroonilise kohtuinfosüsteemi (KIS) vahendusel kohtupraktikaga ning **leian, et juhul, kui kohtud rakendavad HKMS § 112 lg 1 p 1 menetlusabi tingimusi koostoimes sama seaduse § 116 lõikega 2 ning TsMS §-ga 186, ei ole nimetatud sätted Eesti Vabariigi põhiseadusega vastuolus.**

Selgitan oma seisukohta. Ühtlasi märgin, et minu arvamuses viidatud kohtulahendid ei ole avalikult kättesaadavad, vaid nähtavad üksnes kohtute infosüsteemi andmebaasi lubatud kasutajatele.

I Asjassepuutuvad õigusnormid

1. [Halduskohtumenetluse seadustik](#) (HKMS)

„§ 112. Füüsilisele isikule menetlusabi andmise piirangud

(1) Füüsilisele isikule ei anta menetlusabi, kui:

1) menetluskulud ei ületa eeldatavasti menetlusabi taotleja kahekordset keskmist ühe kuu sissetulekut, mis on arvutatud taotluse esitamisele eelnenud nelja kuu keskmise kuusissetuleku alusel ning millest on maha arvatud maksud, sundkindlustuse maksed ja seadusest tulenevate ülalpidamiskohustuste täitmiseks ettenähtud summa, samuti mõistlikud kulud eluasemele ja transpordile; (minu allakriipsutus I.T.) [---]

§ 116. Menetlusabi taotluse lahendamine

[---]

(2) Taotleja majandusliku seisundi hindamisel juhindub kohus tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-st 186. [---]“

2. [Tsiviilkohtumenetluse seadustik](#) (TsMS)

„§ 182. Füüsilisele isikule menetlusabi andmise piirangud

(2) Füüsilisele isikule ei anta menetlusabi, kui:

1) menetluskulud ei ületa eeldatavasti menetlusabi taotleja kahekordset keskmist ühe kuu sissetulekut, mis on arvutatud taotluse esitamisele eelnenud nelja kuu keskmise kuusissetuleku alusel ning millest on maha arvatud maksud ja sundkindlustuse maksed ja seadusest tulenevate ülalpidamiskohustuste täitmiseks ettenähtud summa, samuti mõistlikud kulud eluasemele ja transpordile; (*minu allakriipsutus I.T.*) [---]

§ 186. Taotleja majandusliku seisundi hindamine

(2) Taotleja majanduslikku seisundit hinnates arvestatakse tema vara ja sissetulekut ning temaga koos elavate perekonnaliikmete vara ja nende sissetulekuid, tema ülalpidamisel olevate isikute arvu, eluasemele tehtavaid mõistlikke kulutusi ning muid tähendust omavaid asjaolusid (*minu allakriipsutus I.T.*).

(3) Taotleja majanduslikku seisundit hinnates ei arvestata taotlejale kuuluvat vara, millele seaduse kohaselt ei saa sissenõuet pöörata. Samuti ei arvestata menetlusabi taotlejale kuuluvat ning tema ja temaga koos elavate perekonnaliikmete igapäevakasutuses olevat eluaset ega vajalikke sõiduvahendeid, kui nende arv ja väärtus on õiglaselt suhtes perekonna suuruse, sõiduvajaduse ning sissetulekuga. [---]“

II Õiguskantsleri õiguslik käsitus ja seisukoht

3. Tõstatasite oma avalduses küsimuse HKMS § 112 lg 1 punkti 1 sõnastuse „mõistlikud kulud eluasemele ja transpordile“ tõlgendamisest ning leidsite, et see ei võimalda arvestada menetlusabi taotleja sissetuleku piisavuse hindamisel erinevaid igapäevaseid ja hädavajalikke või ka erakorralisi väljaminekuid.

4. Teie kaalutlust ja mõttekäiku võib iseenesest mõista, kuid pean koheselt märkima, et antud sätet tuleb lugeda ja tõlgendada koostoimes HKMS § 116 lõikega 2 ning selles viidatud TsMS §-ga 186.

5. Nimelt laiendavad TsMS § 186 lõiked 1-3 mõiste „eluaseme kulud“ sisu ning annavad kohtule avara kaalumisõiguse ja –kohustuse arvestada iga üksiku juhtumi eripära, iga konkreetse menetlusabi taotleja majanduslikku seisundit ja tema riigilõivu tasumise võimekust. TsMS § 186 lg 1 kohaselt arvestab kohus eluasemele tehtavaid mõistlikke kulutusi ning muid tähendust omavaid asjaolusid. Neid kõiki asjaolusid arvestades on ka kohtul võimalik otsustada menetlusabi andmise üle, sh vabastada isik riigilõivu tasumisest, vähendada tasuda tulevat riigilõivu või lubada tasuda riigilõivu osade kaupa.

6. Siinkohal tuleb arvestada ka Riigikohtu praktikat ja juhiseid TsMS § 186 lg 1 kohaldamiseks, nimelt on Riigikohus korduvalt märkinud: „Taotleja majanduslikku seisundit hinnatakse kahes etapis. Kõigepealt hinnatakse taotleja majanduslikku seisundit TsMS § 182 järgi ja seejärel, kui menetlusabi on § 182 järgi lubatud, siis konkreetse menetlusabi liigi valikul TsMS

§ 186 järgi (vt Riigikohtu 13. novembri 2006. a otsus tsiviilasjas nr [3-2-1-106-06](#), punkt 12; 20. veebruari 2007. a otsus tsiviilasjas nr [3-2-1-10-07](#), punkt 8).¹

7. Tutvusin antud küsimust analüüsid asjakohase kohtupraktikaga, millest nähtub kohtu aktiivsus ning ka haldusasjades TsMS § 186 lg 1 põhimõtte paindlik ja eesmärgipärane rakendamine. Nii ei ole kohus alati piirdunud HKMS § 112 lg 1 p 1 suhteliselt kitsa ja konkreetse sõnastusega, vaid on arvestanud menetlusabi andmise kaalumisel konkreetse taotlejaga seonduvaid asjaolusid. Samuti ei ole kohus alati lähtunud eelmises kirja punktis esitatud Riigikohtu juhiseist, vaid on arvestanud menetlusabi andmise hindamisel koheselt taotleja esitatud „majandusliku seisundi teatise“² esitatud kõiki andmeid.

8. Nt on halduskohtud lähtunud menetlusabi andmisel järgmistest kaalutlustest: „Kaebaja kahekordne keskmine ühe kuu sissetulek arvestades HKMS § 112 lg 1 p-s 1 sätestatud, on [---] eurot. Kuigi nimetatud summa ületab käesolevas asjas kaebuse esitamisel nõutava riigilõivu suurust, ei saa sellest veel järeldada, et kaebaja oleks piisavalt maksejõuline. Käesolevas haldusasjas tuleb arvestada ka kaebaja suutmatusega end eesti keeles väljendada ning eestikeelsetest kohtudokumentidest aru saada.“³; „Kaebaja kahekordne keskmine ühe kuu sissetulek arvestades HKMS § 112 lg 1 p-s 1 sätestatud, on [---] eurot. Lisaks tuleb arvesse võtta ka asjaolu, et kaebajal võib olla vajalik osta vangla kauplusest esmatarbekaupu. Arvestades sissetuleku suurust ei saa kaebajat pidada maksujõuliseks [---] euro suuruse riigilõivu tasumisel. Seega on kaebajal menetlusabi vajadus.“⁴ ning: „Kohus leiab, et selleks, et kaebajale oleks tagatud reaalne võimalus edasikaebeõiguse kasutamiseks, tuleb ta vabastada riigilõivu tasumise kohustusest määruskaebuse esitamisel, hoolimata sellest, et tema kahe kuu keskmine sissetulek ületab määruskaebuselt tasutavat riigilõivu summat.“⁵

9. Kohtupraktikaga tutvudes lugesin ka vastupidiseid lahendeid, mil halduskohus ei ole menetlusabi andmisel taotleja muude väljaminekute või kulutustega arvestanud, kuid siis on kohus oma seisukohta põhjendanud.⁶ Menetlusabi keeldumise kohtumäärused on ühtlasi kõrgemas kohtuastmes vaidlustatavad. Mis puudutab kinnipeetavate menetlusabi taotlusi ning nende majandusliku olukorra hindamist, siis arvestatakse nende puhul ka asjaolu, et kinnipeetu on riigi poolt varustatud eluruumi, riiete (vangistusseaduse kohaselt kannab kinnipeetav vangla riietust) ja toiduga, ning teatud tingimustel ja ulatuses ka hügieenivahenditega. Vabaduses olijatel sarnane riigi tugi üldjuhul puudub.

10. Kohtupraktikat kokkuvõttes nähtub, et menetlusabi andmise või andmisest keeldumise üle otsustamisel on kohtud lugenud igakuisteks vältimatuteks püsikulutusteks eluasemekulusid,

¹ RKPJKo 31.03.2011, [3-4-1-19-10](#), p 33.

² Justiitsministri 29.11.2005 määrus nr 50 „[Menetlusabi taotluse ja sellele lisatava teatise näidisvorm ja selles sisalduvate andmete loetelu](#)“: „§ 7. Andmed taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete vältimatute püsikulutuste kohta

Taotleja esitab enda ja temaga koos elavate perekonnaliikmete ühe kuu vältimatute püsikulutuste kohta järgmised andmed: 1) eluasemekulud; 2) kulutused toidule; 3) transpordikulud; 4) sidekulud; 5) tervishoiukulud; 6) kulutused laste koolikohustuse täitmisele; 7) muud vältimatud püsikulutused.“ Määrus kohaldub HKMS § 115 lg 5 alusel ka halduskohtumenetlusele.

³ Tallinna Halduskohtu 06.07.2012 määrus 3-12-711.

⁴ Tallinna Halduskohtu 27.06.2012 määrus 3-12-1214.

⁵ Tartu Halduskohtu 25. 07.2012 määrus 3-12-885.

⁶ Nt Tartu Ringkonnakohtu 18.06.2012 määrus 3-11-2223.

kulutusi toidule, transpordikulused, sidekulused, tervishoiukulused, kulused üürile, lapse koolikulused, väikelaste kulused ja muid püsikulused.⁷

11. Leian, et tänane kohtupraktika toetab igati seadusandja loodud eesmärki võimaldada menetlusabi inimesele, kes seda vajab oma majandusliku seisundi tõttu ning sisustab iga üksikjuhtumi vajaduspõhiselt piisavalt avaralt nii HKMS § 112 lg 1 p 1 määratlemata mõisteid „mõistlikud kulud eluasemele ja transpordile“ ja TsMS § 186 määratlemata mõistet „muud tähendust omavad asjaolud“. Pean võimalikuks, et kohus saab arvestada konkreetset juhul ka Teie enda nimetatud muid kulutusi, kui kohus peab neid asjakohasteks. Samas juhin tähelepanu asjaolule, et menetlusabi taotleja kulutuste ja majandusliku olukorra tõendamine on siiski ennekõike taotleja enda ülesanne, mille paikapidavust on kohtul õigus ja kohustus kontrollida.

12. Eeltoodud kaalutlusi arvestades **leian, et juhul, kui kohtud rakendavad HKMS § 112 lg 1 p 1 menetlusabi tingimusi koostoimes sama seaduse § 116 lõikega 2 ning TsMS §-ga 186, ei ole nimetatud sätted ka Eesti Vabariigi põhiseadusega vastuolus.**

13. Ühtlasi teatan, et lõpetan küsimuse edasise uurimise ning tagastan Teile Justiitsministeeriumi 24.05.2012 kirja originaali.

Lugupidamisega

Indrek Teder

Lisa: Justiitsministeeriumi 24.05.2012 kirja originaal, 1 leht 1 eks.

Koopia: Justiitsministeerium (info@just.ee)

---

⁷ Lisaks eespool viidatud lahenditele ka Harju Maakohtu 05.07.2012 määrus 2-12-25020, Pärnu Maakohtu 05.07.2012 määrus 2-12-20158, Tartu Maakohtu 08.06.2012 määrus 2-12-8773.